

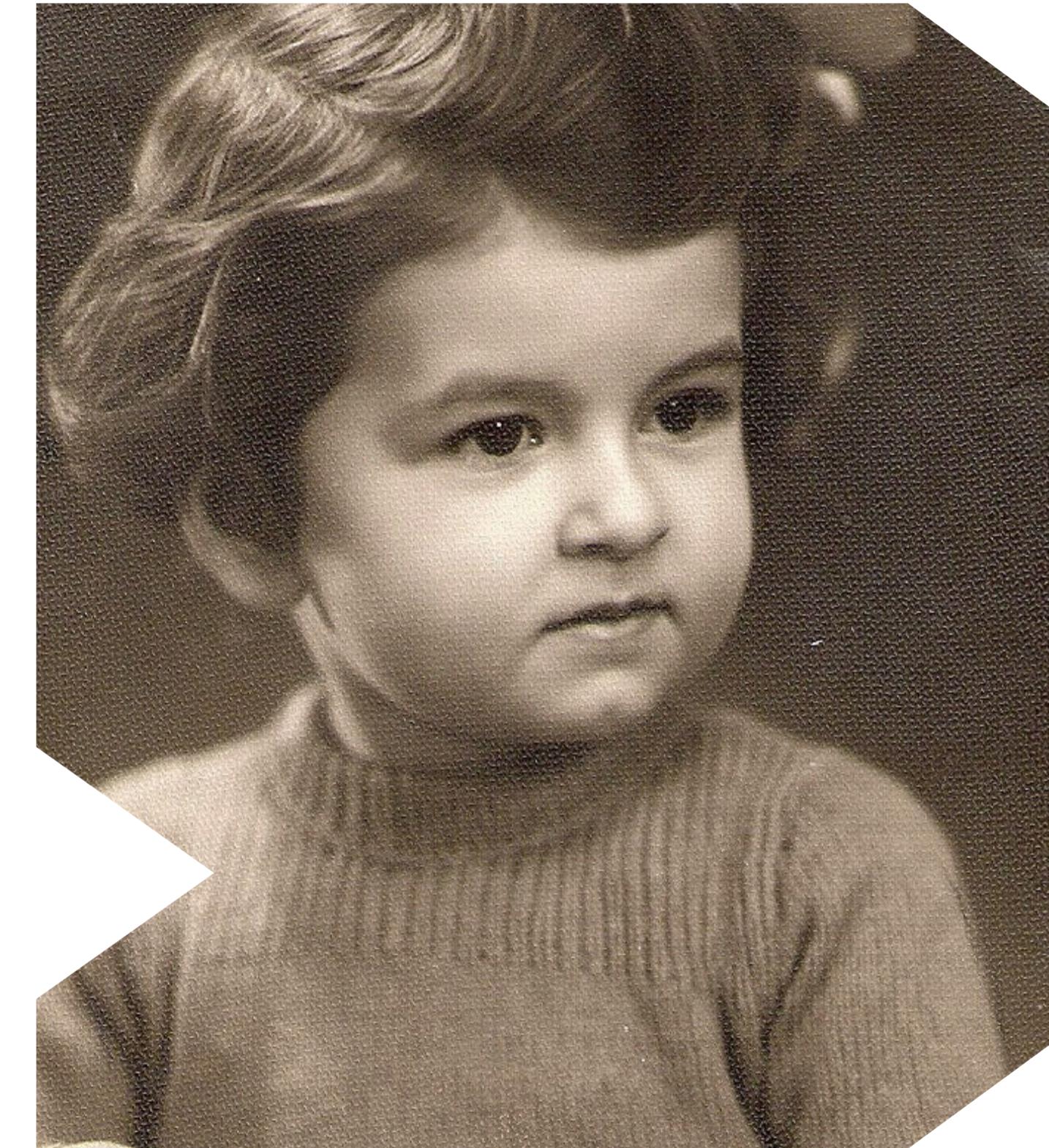
ORGANZATORI:

SKRIVENO DJETINJSTVO, VESNINA PRIČA

EDUKACIJSKO JUTRO:
SVJEDOČANSTVO PREŽIVJELE
HOLOKAUSTA
8. VELJAČE 2023.

MINISTARSTVO ZNANOSTI I OBRAZOVANJA,
UL. DONJE SVETICE 38, ZAGREB

DIJALOGIJA

UVOD

PRIČA O DVJEMA ŽENAMA, O MAJCI I
KĆERI, EVI I VESNI DOMANY, KOJE SU
JEDINE OD NJIHOVE UŽE I ŠIRE OBITELJI
PREŽIVJELE TEROR USTAŠKOGA REŽIMA I
NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE ZA
VRIJEME DRUGOGA SVJETSKOG RATA.
KAD JE ZAPOČEO RAT U JUGOSLAVIJI, 6.
TRAVNJA 1941. GODINE, EVA JE IMALA 21.
GODINU, A VESNU JE RODILA NEKOLIKO
TJEDANA POSLIJE.

Vesna i s majkom Evom, Zagreb, 1945.

OSOBNO SVJEDOČANSTVO, POVIJESNI IZVÓR

Vesnina priča o njezinoj obitelji i djetinjstvu u Drugom svjetskom ratu i neposredno nakon njega svjedočanstvo je i sjećanje, ne samo na obitelj, već i na povijesno vrijeme i događaje. Kroz osobnu priču provlače se i iščitavaju ideologija i provedbena politika ustaškoga režima Nezavisne Države Hrvatske koje pronalazimo u dokumentima i pisanim izvorima toga vremena.

Istraživačima povijesti njezina će priča poslužiti kao izvor, događaji o kojima govori provjeravat će se pretraživanjem raznih arhiva, dokumenata, priča i zapisa drugih svjedoka. Tako nastaje znanstveno historiografsko tumačenje.

Rudolf i Eva s Vesnom u naručju, na krovu zgrade sa susjedima, Zagreb

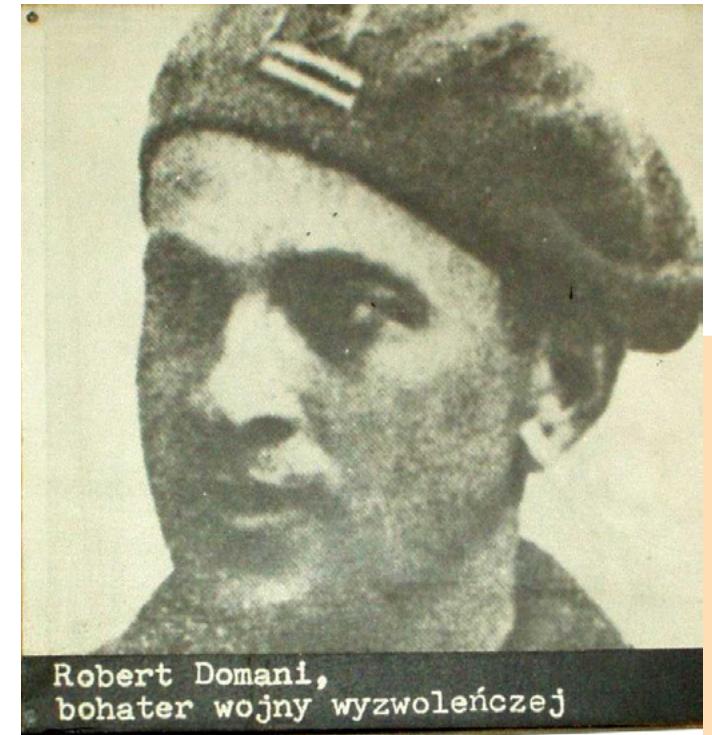
ŽIDOVИ U ZAGREBU

1941. GODИNE

Zagreb je u 1941. godine imao preko 250.000 stanovnika od čega je židovska zajednica brojila oko 12.000 članova. To čini gotovo polovicu ukupnoga broja Židova u tadašnjoj Hrvatskoj. Zagrebačka zajednica bila je najbrojnija i najutjecajnija od svih židovskih zajednica na prostoru ondašnje Jugoslavije. Bila je vrlo dobro integrirana u privredni, društveni i kulturni život grada. Od proglašenja Nezavisne Države Hrvatske i dolaska ustaša na vlast 1941. pa do kraja Drugoga svjetskog rata, židovska je zajednica bila gotovo uništena. Od 12.000 zagrebačkih Židova preživjelo ih je svega oko 3000. Eva i Vesna dvije su od njih.

PRIČA O OBITELJI DOMANY

Robert Domany,
bohater wojny wyzwoleniecznej

Robert Domany, Fotografia iz Yad Vashem paviliona u Auschwitzu posvećenog otporu

Eva Domany (rođena Izrael) i Rudolf Domany upoznali su se 1938., a vjenčali su se u Zagrebu 1940. godine. Oboje su bili iz građanskih židovskih obitelji koje su držale do židovske kulture i tradicije, ali nisu bile religiozne. Oboje su bili članovi sindikata SBOTIČJ (Savez bankovnih, osiguravajućih, trgovačkih i industrijskih činovnika Jugoslavije). Rudolf je diplomirao ekonomiju u Parizu i Beču, Eva je pohađala gimnaziju u Sarajevu, a završila je stenodaktilografski tečaj u Zagrebu. Oboje su bili zaposleni. Poslije vjenčanja stanovali su u istoj zgradici u kojoj su na drugom katu imali stan Rudijevi roditelji i

baka, u današnjoj Draškovićevoj ulici. Ubrzo poslije uspostavljanja Nezavisne Države Hrvatske rodila im se kći Vesna (23. svibnja 1941.). Rudolf, njegov brat Robert, bake i djedovi s obiju strana radovali su se rođenju bebe Vesne, ali ona, nažalost, nije imala prilike upoznati njih. Osnutak Nezavisne Države Hrvatske, 10. travnja 1941., i dolazak ustaškoga režima na vlast odredili su sudbinu Vesni i njezinoj obitelji. U toj je državi činjenica, na koju nisu mogli utjecati i koju nisu mogli promijeniti – a to je da su rođeni kao Židovi - bila njihova smrtna presuda i pokretač niza tragičnih događaja.

Vjenčanje Eve i Rudolfa 1940. u Zagrebu.

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA

Nezavisna Država Hrvatska (u dalnjem tekstu NDH) osnovana je 10. travnja 1941. godine. To je i datum ulaska Hitlerove vojske u Zagreb. Na čelu NDH bio je poglavnik (hrvatska inačica riječi vođa, duce, führer) Ante Pavelić, ujedno i vođa ustaškoga pokreta. Čim su došli na vlast, ustaše su zabranili sve ostale političke stranke, a njihov ustaški pokret poslušno je izvršavao politiku njemačkoga nacionalsocijalizma – jedna država, jedan narod, jedan vođa. Svi ostali, ako nisu bili Hrvati i katolici, morali su se iseliti, bili su proganjani i uništavani. Čim su okupatori

Jugoslavije, Nijemci i Talijani, predali ustašama vlast, započeli su progoni, deportacije i smaknuća Srba, Židova i Roma, a paralelno i političkih protivnika novoga režima. Nova država moralna je biti etnički i ideološki čista. To znači da je u njoj mogao živjeti samo jedan narod i to istomišljenika.

Društvo u kojem jedna grupa određuje kako će drugi živjeti, misliti i raditi zovemo totalitarno društvo. To je društvo u kojem ne postoje ljudska prava kako ih mi danas definiramo Ustavom i zakonima.

Oglas iz novina Hrvatski Narod o proglašenju NDH (od 10. travnja 1940.). Prvi broj novina je izašao 1. ožujka 1939., kao tjednik, pa dnevna novina zabranjenog ustaškog pokreta. Pokretni lista i glavni urednik bio je Mile Budak, a politički urednik Ivan Oršanić. List je bio nositelj ustaških ideja u Kraljevini Jugoslaviji, u vrijeme dok su ustaše još bile zabranjena organizacija i djelovali u emigraciji.

USTAŠKI POKRET

- RASIZAM, ANTISEMITIZAM

Ustaški je pokret osnovan početkom tridesetih godina 20. stoljeća, početno kao reakcija na represivnu politiku i dominaciju velikosrpskih vladajućih krugova u Kraljevini Jugoslaviji. To je bio razlog da su na početku ustaše širili mržnju uglavnom protiv Srba. Kako su jačale veze ustaša s talijanskim fašistima i njemačkim nacistima, njihova se ideologija približila njemačkom nacizmu od kojega su preuzeli rasističku i protužidovsku politiku.

Nacisti su smatrali da su Nijemci nadljudi, savršen narod, nadmoćan i jedini zaslужni vladati Europom i svijetom. Ostale narode trebalo je uništiti ili podčiniti. Jednako tako trebalo je uništiti sve koji po njihovim kriterijima ne mogu doprinositi društvu poput osoba s invaliditetom, mentalno oboljele osobe, pripadnike LGBT zajednice i naravno, političke neistomišljenike. Ta se ideologija zove nacizam. Židovi su bili obilježeni kao narod kojeg treba uništiti. Mržnja prema Židovima kao narodu naziva se antisemitizam.

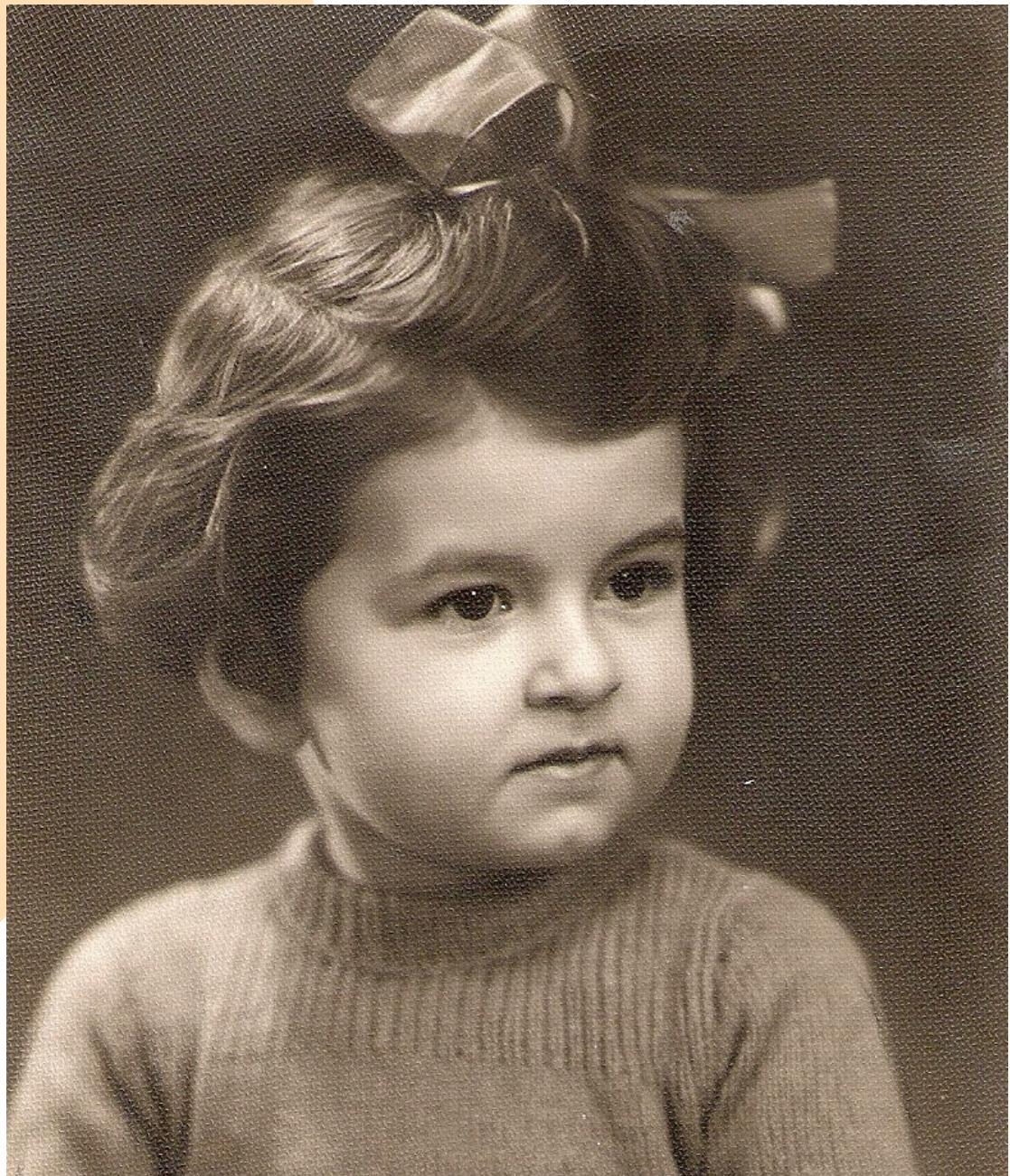
POJMOVI:

RASIZAM, ANTISEMITIZAM, ŠOVINIZAM
(definicije pogledaj na www.hjp.hr ili <https://www.enciklopedija.hr/>)

Postrojavanje ustaša u Zagrebu

SPAŠAVANJE TUĐIH ŽIVOTA PO CIJENU VLASTITOGA – PRAVEDNICI MEĐU NARODIMA

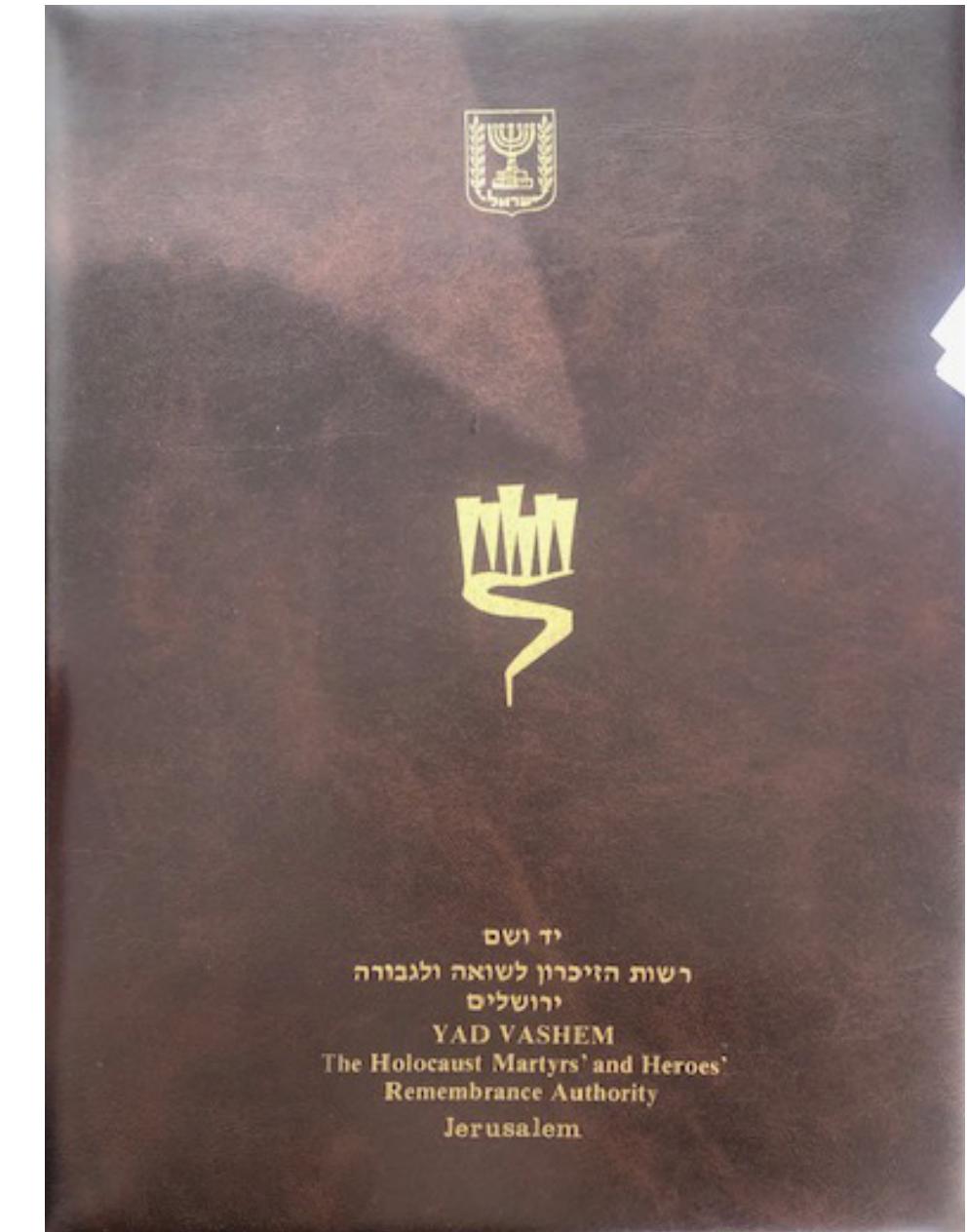
Vesna je ostala bez članova svoje uže i šire obitelji već u prvoj godini svoga života. Ostale su malobrojne fotografije i priče. Njezino rano djetinjstvo ispunili su novi, nepoznati ljudi, od kojih su neki postali njezina druga obitelj. Vesna u filmu priča o Ruži Fuchs, ženi koju naziva svojom drugom mamom. Vesnina majka Eva je, skrivajući se od ustaša i pripremajući se za bijeg u partizane, morala donijeti odluku kako zaštiti kći Vesnu i kako ju sakriti, jer tako malo dijete nije mogla povesti sa sobom. Njezini poznanici, supružnici Fuchs, predložili su joj da preuzmu dijete i odgajaju ga kao svoje dok se Eva ne vrati. Tako je Vesna dobila novu obitelj i dvije „sestre“, Silvu i Milanu Fuchs, s kojima je živjela do kraja rata, 1945. godine.

Tako je Vesnin život bio spašen treći put.

Vesna Domay 1943/4. Studio Batinic, Vlaška 76

Arhiva obiteljskih fotografija Ruže i Ota Fuchsa

יד ושם
רשות הזיכרון לשואה ולגבורה
ירושלים
YAD VASHEM
The Holocaust Martyrs' and Heroes'
Remembrance Authority
Jerusalem

Prema zakonima NDH svatko tko je pomagao Židovima ili ih skrivaog mogao je biti osuđen na smrt ili biti deportiran u logor. Stoga je skrivanje židovskoga djeteta bilo po život opasno za Ružu Fuchs i čitavu njezinu obitelj. Država Izrael je nakon Drugoga svjetskog rata donijela odluku prema kojoj svaki čovjek koji je svoj život doveo u opasnost da spasi Židovku ili Židova bude proglašen Pravednikom među narodima i odlikovan posebnom medaljom. U Hrvatskoj to priznanje ima 130 osoba. Ruža Fuchs jedna je od njih. (Vidi knjigu „Hrvatski pravednici“, Miriam Aviezer, Novi Liber, Zagreb, 2008.) Takvo životno iskustvo obilježilo je i Vesnu kao osobu.

Vesna je 1974. otišla iz Jugoslavije udavši se za Malcolma Hardyja, službenika Britanskoga savjeta za kulturne veze, tada na funkciji u Pakistanu. Živjeli su i radili u Francuskoj, Italiji i Velikoj Britaniji. Kada su 1991. buknuli ratovi na prostoru bivše Jugoslavije Vesni su se vratila sjećanja na njezino djetinjstvo i mladost bez majke i obitelji, bol i strahove. Odlučila je pomagati izbjeglicama s ratom zahvaćenih područja bivše Jugoslavije, posebno djeci i mladima koje su ratna događanja odvojila od obitelji.

Radila je kao prevoditeljica i putovala je s ekipama novinara i predstavnika međunarodnih organizacija koje su bilježile svjedočanstva ljudi koji su preživjeli ratne sukobe u bivšoj Jugoslaviji. Tražila je djecu bez pratnje u izbjeglištvu te im je pomagala, okupljala ih i kad je bilo moguće spajala s njihovim roditeljima ili rođinom, većinom izbjeglima po drugim zemljama.

Na lokacijama ratnih zločina u Istočnoj Bosni

NAKON RATA

Po završetku Drugoga svjetskog rata Vesnina majka Eva vratila se u Zagreb, osnovala je novu obitelj. Vesna je dobila brata Rajka. Eva i njezin drugi suprug, Danko Grlić, radili su kao novinari. Hrvatska je postala jedna od šest republika nove države - socijalističke Jugoslavije. Na čelu države bio je predsjednik Josip Broz Tito, ratni vođa partizanske vojske koja je prerasla u armiju, jednu od najvećih u sklopu savezničke koalicije. Poslijeratne su godine bile teške ekonomski i politički.

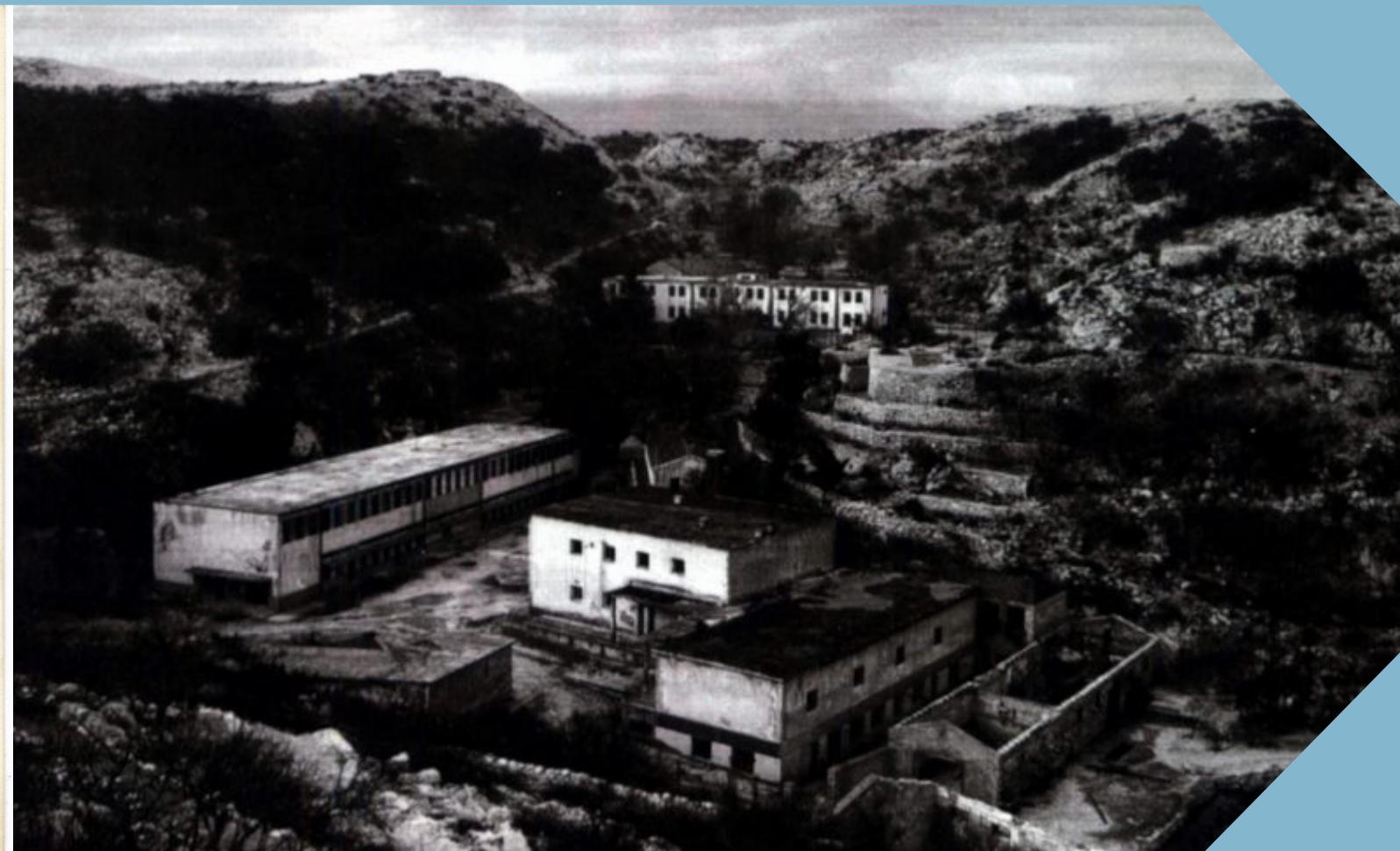

Na slici od lijeva na desno:
njemačka obiteljska znanica, do nje sjede Vesna, Eva, Danko i Rajko

INFORMBIRO I GOLI OTOK

Nakon rata, 1948., jugoslavensko se rukovodstvo sukobilo s Josifom Staljinom koji je bio na čelu Sovjetskog Saveza. Njihovi pogledi na budućnost Jugoslavije i njegove uloge u Evropi bitno su se razlikovali. Dok je Staljin zahtijevao da Jugoslavija bude dio političkoga bloka na čelu s SSSR-om, Tito je želio samostalnu Jugoslaviju, koja će ići svojim putem. Informbiro – međunarodni savez komunističkih partija, tada je osudio jugoslavensko vodstvo i Tita zbog odbijanja da se pokore Staljinovoј volji. Dojučerašnji istomišljenici i saveznici postaju politički neprijatelji. U Komunističkoj partiji Jugoslavije dolazi do podjela u mišljenjima i stavovima oko toga. Tada počinje i traje nekoliko sljedećih godina nemilosrdan obračun režima sa svima koji podržavaju Staljina, ali i s ostalima koji iskazuju bilo kakvu sumnju ili nepovjerenje prema vodstvu. Eva i Danko Grlić bili su žrtve toga obračuna.

Suđenja većinom nije bilo, a ako ih je i bilo, bila su formalnost. Optuživani građani zatvarani su u logore na Golu otoku i otoku Grguru, u blizini otoka Raba. Danko Grlić bio je 1948. tri mjeseca zatvoren na Golu otoku. Eva je provela osam mjeseci u zatvoru u Zagrebu. Nakon toga je 1950. ubrzo ponovno uhićena i ovoga puta poslana na Goli otok zbog jedne rečenice kritiziranja vlasti. Nakon stravične torture i preodgajanja, tek je početkom 1953. puštena iz logora. Za to vrijeme, Vesna je ponovo ostala bez roditelja i obitelji te je bila smještena u dječjem domu. Po povratku Eve s Golog otoka, obitelj se ponovo ujedinila i započela život ispočetka. U NDH Eva i njegina obitelj bili su nepočudni i osuđeni zbog činjenice da su Židovi. Nakon rata, Eva i njegin suprug bili su nepočudni i osuđeni zbog kritiziranja vladajućeg režima.

Eva Grlić, Brela, ljetо 1953.
nakon izlaska s Golog otoka

(...)

DODATAK 1. OBITELJ VESNE DOMANY HARDY

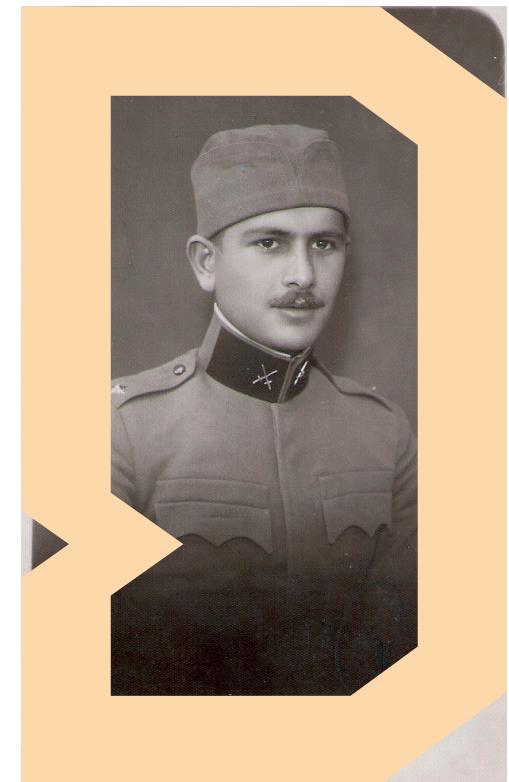
VESNA DOMANY HARDY

rođena je 1941. godine u Zagrebu. Diplomirala je na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Magistrica je povijesti umjetnosti i profesorica hrvatskog i engleskoga jezika. Živjela je od Zagreba preko Islamabada, Pariza, Milana, Rima do Londona sa suprugom koji je radio u kulturnoj diplomaciji.

EVA (IZRAEL) DOMANY, GRLIĆ RUDOLF DOMANY

rođena je 1920. godine u Budimpešti, umrla 2008. godine u Zagrebu. Novinarka, spisateljica i prevoditeljica. Pred Dugi svjetski rat aktivno je djelovala u Savezu bankovnih i trgovačkih činovnika i ilegalnom komunističkom pokretu. Sudionica je NOB-a. Napisala je dvije knjige: „Sjećanja“ i „Putnik za Krakow i druge priče“.

rođen je 1909. godine u Slavonskoj Orahovici. U znak odmazde ustaše su ga strijeljale 1941. godine u Rakovu potoku. Studirao je ekonomiju u Parizu i Beču, gdje je završio Visoku trgovacku akademiju. Bio je član SBOTIČ-a i komunistički aktivist. U njegovu stanu je 1941. godine bila ilegalna komunistička tiskara. Proglašen je Narodnim herojem Jugoslavije.

Rudolf Domany Sarajevo,
26. srpnja 1931.

ROBERT DOMANY

rođen je 1908. godine u Slavonskoj Orahovici, poginuo je 1942. godine u Lici. Studirao je na Tehničkom fakultetu u Zagrebu. Član je KPJ i sudionik Španjolskoga građanskog rata od 1937. godine.

Bio je kapetan internacionalne brigade Republikanske armije i zapovjednik topničke divizije „Škoda“. Sudionik je NOB-a od 1941. godine. Organizator je oružanog ustanka i zapovjednik partizanskih postrojbi na Kordunu. Izdajom su ga četnici zarobili i ubili 1942. godine. Narodnim herojem Jugoslavije proglašen je 1953. godine.

RUŽA GRGUROVIĆ FUCHS

rođena je 1910. godine, umrla 1994. godine u Zagrebu. Diplomirala je njemački i apsolvirala francuski

jezik na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Bila je prevoditeljica i savjetnica u Zavodu za stručno obrazovanje Republike Hrvatske. 1991. godine proglašena je „Pravednicom među narodima“. Dodijeljena joj je medalja Yad Vashema koju zaslužuju nežidovi, koji su po cijenu vlastitoga života spašavali Židove na vrijeme Holokausta, a na kojoj piše: „Onaj tko spasi jednog čovjeka, spasio je čitava svijet“

OTO FUCHS

rođen je 1911. godine u Zagrebu, ubijen 1944. godine u Krušljevu. Završio je Visoku trgovачku akademiju i bio bankovni službenik. Bio je član SBOTIČ-a gdje je upoznao Evu. Uhićen je koncem 1944. godine i odveden

u zatvor u Savskoj cesti. Ustaše su ga s pedeset drugih talaca za odmazdu objesili u selu Krušljevu, pokraj Donje Stubice.

MILANA FUCHS HARAMINA

rođena je 1943. godine u Zagrebu. Diplomirana je pravnica. Pravni fakultet je završila u Zagrebu. Radila je kao tajnica u Centru za kulturu i umjetnost te u vrtiću „Izvor“ do umirovljenja

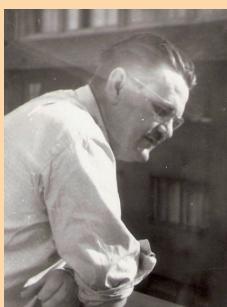
2001. godine. Ima dva sina Roberta i Tomija i kći Ivu te dva unuka. Živi u Zagrebu.

RAJKO GRLIĆ

rođen je 1947. godine u Zagrebu. Hrvatski je filmski redatelj, scenarist i producent. Profesor je filmske režije na sveučilištima u SAD-u i Sloveniji. Redatelj je većeg broja međunarodno nagrađivanih igralnih filmova.

DANKO GRLIĆ

rođen je 1923. godine u Gračanici u BiH, preminuo 1984. godine u Zagrebu. Diplomirao je i doktorirao na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Istaknuti je hrvatski filozof, estetičar, leksikograf i prevoditelj. Jedan je od utemeljitelja čuvenoga filozofskog časopisa „Praxis“. Bio je profesor na Akademiji likovnih umjetnosti i Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Autor je brojnih knjiga s područja filozofije i estetike.

DIJALOGIJA

Ministarstvo znanosti i obrazovanja

HVALA!

Zahvaljujemo gospođi Vesni Domany Hardy i obitelji Fuchs na ustupanju obiteljskih fotografija i pomoći u izradi didaktičkih materijala.

Festival suvremenog židovskog filma Zagreb
Vojnovićeva 15, 10 000 Zagreb, Hrvatska
OIB: 04338763558
<http://festivaloftolerance.com/dijalogija>
info@jff-zagreb.hr